

ks. Zbigniew Kępa

Ordynariat Polowy, Warszawa

Służba duszpasterska kapelanów Ordynariatu Polowego na misjach poza granicami państwa

1. Zarys polskich misji wojskowych

Historia udziału polskich żołnierzy w wojskowych misjach poza granicami państwa rozpoczyna się w 1953 roku, kiedy to rząd PRL wysłał około 300 żołnierzy do Korei Północnej w ramach Polskiej Misji Wojskowej w Komisji Nadzorczej Państw Neutralnych¹. Misja ta miała nadzorować zawieszenie broni. Wraz z żołnierzami wyjechało prawie 60 lekarzy, którzy podjęli służbę w szpitalu Polskiego Czerwonego Krzyża w Korei Północnej.

W następnym roku polscy żołnierze rozpoczęli pracę w komisji w Indochinach, którą zakończyli w 1979 roku. W latach 1968–1970 pełnili oni funkcję obserwatorów w Nigerii. W latach 1992–1993 w Kambodży działali w ramach misji UNTAC – Tymczasowej Administracji ONZ w Kambodży.

Jednakże faktycznie pierwszym polskim kontyngentem wojskowym była Polska Wojskowa Jednostka Specjalna działająca w ramach Doraźnych Sił Zbrojnych ONZ w latach 1993–1979.

W 1979 roku na bazie Wydzielonej Grupy Polskiej Wojskowej Jednostki Specjalnej powstał Polski Kontyngent Wojskowy Syria.

W 1992 roku do Libanu zostali skierowani polscy żołnierze w ramach misji ONZ UNIFIL, w 1994 roku zaś rozpoczął działalność batalion logistyczny POLLOG.

W 1994 roku na Haiti działali żołnierze GROM-u, w misji powołanej przez Radę Bezpieczeństwa ONZ.

1 Zob. Zaangażowanie Polskich Sił Zbrojnych w misje pokojowe opisuje między innymi Grzegorz Ciechanowski: G. Ciechanowski, *Żołnierze polscy w misjach i operacjach pokojowych poza granicami kraju w latach 1953–1989*, Toruń 2009; G. Ciechanowski, *Polskie kontyngenty wojskowe w operacjach pokojowych 1990–1999*, Toruń 2010.

W latach dziewięćdziesiątych Polskie Jednostki Wojskowe, wypełniając obowiązki w ramach NATO, zaczęły działalność w takich państwach jak: Chorwacja (od 1992), Bośnia i Hercegowina (od 1995), Albania i Kosowo (od 1999). Od 2000 roku nazywa się je Polskimi Kontyngentami Wojskowymi (PKW).

We współdziałaniu z NATO działają PKW Afganistan (od 2002 do 2021), PKW Irak (od 2003), PKW Łotwa (od 2017), PKW Rumunia (od 2017).

Wydarzenia polityczne, takie jak konieczność zapewnienia stabilizacji kraju po wojnie domowej, były przyczyną uczestnictwa PKW Kongo w operacji wojskowej Unii Europejskiej w Demokratycznej Republice Konga. Polacy wzięli też udział w misji EUFOR Tchad/RCA w 2008 roku.

Wydzielony komponent Polskich Sił Powietrznych PKW ORLIK ochraniał przestrzeń państw bałtyckich w latach: 2006, 2008, 2010, 2012, 2014, 2015, 2017, 2019, 2020 i 2021.

Od 2018 roku polski komponent wojskowy bierze udział w misji EU SOPHIA na Sycylii.

Od 2019 roku polska misja powróciła do Libanu, działając w ramach misji pokojowej ONZ UNIFIL w Libanie.

Na tle dużej aktywności polskich żołnierzy na misjach warto zwrócić uwagę na obecność i pracę kapelanów Ordynariatu Polowego.

2. Początek organizacji duszpasterstwa na misjach

Żołnierze przebywający na misjach wojskowych poza granicami państwa zostali objęci systematyczną posługą duszpasterską dopiero od roku 1991, po reaktywowaniu Ordynariatu Polowego². Istniejący wcześniej Generalny Dziekanat Wojska Polskiego (1945–1991) z powodu między innymi uwarunkowań organizacyjnych i politycznych nie zorganizował duszpasterstwa na misjach.

Jednakże warto zaznaczyć, że pierwszym kapłanem, który odwiedził w celach duszpasterskich polskich żołnierzy pełniących służbę na misji UNDOF w 1990 roku i zorganizował rekolekcje wielkanocne, był ks. płk Stanisław Obszyński, kapłan Generalnego Dziekanatu³.

Pierwszym jednak kapłanem, który został skierowany do posługi duszpasterskiej wśród żołnierzy przebywających na misjach, był ks. kpt. Marek Major.

2 Zob. M. Sybilski, *Udział kapłanów Ordynariatu Polowego w misjach wojskowych poza granicami państwa*, w: *Siła ducha... Kapelani Wojska Polskiego w służbie pokoju, bezpieczeństwa i wolności narodów*, red. J. Figurski, Z. Kępa, J. Niepsuj, Warszawa 2019, s. 65–77.

3 Zob. J. Puchalska, *Bezpieczne ślady. Pierwszy polski ksiądz na Wzgórzach Golan*, Warszawa 2015. Ksiądz Stanisław Obszyński „w 1990 roku przyjechał na dziesięć dni w okresie wielkanocnym i zatrzymał się wtedy w CampFaouar po stronie syryjskiej, gdzie ma siedzibę dowództwo UNDOF. Był pierwszym kapłanem, który się udał do naszego wojska pełniącego służbę na obczyźnie” (s. 27).

Tą misją był Polski Kontyngent Wojskowy w Siłach Pokojowych na Wzgórzach Golan. Ksiądz Major przebywał tam od 1 czerwca 1991 roku do lutego 1992 roku⁴. Wyjechał bez żadnego dodatkowego przygotowania. Jego atutami były długi, 22-letni staż życia kapłańskiego, znajomość języków obcych, znajomość historii i kultury Bliskiego Wschodu, w tym Palestyny. Na misje nie zostali natomiast wysłani kapelani przyjeźci do duszpasterstwa wojskowego za czasów funkcjonowania Generalnego Dziekanatu Wojska Polskiego. Wyjątkiem był tylko ks. płk Stanisław Obszyński, który pełnił posługę na Wzgórzach Golan w latach 1994–1995.

W 1992 roku biskup polowy Sławoj Leszek Głódź skierował na misje do Kambodży ks. kpt. Jerzego Niedbałę (Misja UNTAC)⁵, do Chorwacji zaś ks. kpt. Krzysztofa Karpińskiego (Misja UNPROFOR)⁶.

Wspomniani wyżej kapelani rozpoczynali pracę duszpasterską na misjach bez żadnego specjalnego przygotowania⁷. Ordynariat Polowy nie dysponował żadnym doświadczeniem w tej dziedzinie. Istniejący do stycznia 1991 roku Generalny Dziekanat Wojska Polskiego nie uczestniczył w misjach poza granicami państwa.

Doświadczenia zebrane przez kapelanów na misjach w latach 1991–1993 przyczyniły się do lepszego przygotowania się do posługi następnej grupy duchownych.

Pierwsi kapelani stanęli przed problemem określenia zakresu swoich obowiązków i poszukiwania metod i narzędzi swojej pracy.

Płk dypl. Mieczysław Bieniek w piśmie do biskupa polowego Sławoja Leszka Głódzia z 26 lipca 1991 roku, dziękując za obecność kapelana ks. kpt. Marka Majora, wskazał, że jego praca polega na:

1. umożliwianiu żołnierzom skorzystania ze mszy świętej niedzielnej,
2. umożliwianiu skorzystania z posługi sakramentalnej,
3. organizowaniu uroczystej liturgii mszy świętej w święta państwowe i uroczystości narodowe,
4. udostępnianiu swego czasu do rozmów indywidualnych,
5. pomocy w duszpasterzowaniu polonijnym rektorowi Polskiej Misji Kościelnej w Syrii oraz ścisłej współpracy z kapelanami innych kontyngentów⁸.

4 Zob. Z. Kępa, *Duszpasterstwo Polskiego Kontyngentu Wojskowego UNDOF Syria*, w: *Siła ducha...*, dz. cyt., s. 113.

5 Zob. M. Sybilski, *Udział kapelanów Ordynariatu Polowego...*, dz. cyt., s. 68.

6 Zob. Z. Kępa, *Duszpasterstwo żołnierzy Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Tymczasowej Administracji ONZ w Kambodży*, w: *Siła ducha...*, dz. cyt., s. 87–105; M. Sybilski, *Udział kapelanów Ordynariatu Polowego...*, dz. cyt., s. 14.

7 Zob. H. Szwajkowski, *Wspomnienia z misji na Wzgórzach Golan*, w: *Siła ducha...*, dz. cyt., s. 135–136.

8 Z. Kępa, *Duszpasterstwo Polskiego Kontyngentu...*, dz. cyt., s. 114.

Brak w pierwszym okresie sprecyzowanego zakresu obowiązków kapelana był niekiedy przyczyną napięć pomiędzy dowódcą misji a kapelanem. Taka sytuacja nastąpiła w Kambodży. Kapelan 9 maja 1993 roku wystosował pismo do biskupa polowego, informując, że dowódca batalionu przedstawił mu zakres obowiązków, którego on nie może zaakceptować, gdyż w wielu punktach jest sprzeczny z charakterem jego posługi⁹. Kapelan odwołał się nawet do dyrektora Departamentu Wojskowych Spraw Zagranicznych płk. dr. Stanisława Woźniaka, by ten spowodował zapoznanie go z obowiązkami uzgodnionymi bądź zatwierdzonymi przez biskupa polowego.

Nieporozumienia związane z zakresem obowiązków kapelana na misjach były sporadyczne. Częstszym problemem był w początkach lat dziewięćdziesiątych brak zainteresowania dowódcy kontyngentu czy też części kadry kierowniczej sprawami związanymi z wymiarem religijnym uroczystości nie tylko kościelnych, ale także państwowych.

W przeważającej większości dowódcy PKW doceniali rolę kapelana, jego zaangażowanie i pozytywny wpływ na żołnierzy. Wyrazem tego były listy przesyłane do biskupa polowego. Przykładem tu może być tekst zamieszczony w piśmie wystosowanym przez płk. Ryszarda Kozieckiego z września 2003 roku: „[...] pragnę zawiadomić Księdza Biskupa, że pełniący obowiązki Kapelana Kontyngentu – ks. mjr Mieczysław OLEKSIUK, zasługuje na słowa pochwały za swoją działalność na rzecz wszystkich żołnierzy, którzy pełniąc mandatowe obowiązki w trudnych warunkach i oddaleniu od swych najbliższych, potrzebują na co dzień moralnego i duchowego wsparcia”¹⁰.

Księża kapelani kończą swoją pracę na misjach zazwyczaj z wyróżnieniem, są wyróżniani okolicznościowymi medalami, pochwałami i urlopami nagrodowymi.

3. Zabezpieczenie miejsca kultu na misjach

Jak lekarz wojskowy potrzebuje izby przyjęć, ambulatorium czy szpitala, rusznikarz warsztatu do naprawy broni, tak też kapelan potrzebuje miejsca na liturgię. Świadomość potrzeby przygotowania takiego miejsca dojrzewiała wśród logistyków wojskowych. W Kambodży kaplicę zorganizowano w klubie żołnierskim zrobionym prowizorycznie z drewnianej konstrukcji, przykrytym namiotami, z boku zaś siatką maskującą¹¹. Jej wyposażenie stanowiły prowizoryczny ołtarz, figura Chrystusa i obraz Matki Bożej przywiezione z kraju. Znajdował się tam także obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, który żołnierze zakupili w stolicy Kambodży.

9 Więcej na ten temat: Z. Kępa, *Duszpasterstwo żołnierzy...*, dz. cyt., s. 97–100.

10 Z. Kępa, *Duszpasterstwo Polskiego Kontyngentu...*, dz. cyt., s. 132.

11 Z. Kępa, *Duszpasterstwo żołnierzy...*, dz. cyt., s. 89.

Na Wzgórzach Golan potrzebne były trzy miejsca kultu: na pozycji 60, na pozycji 80 oraz w Camp Ziouani, gdzie znajdowała się kompania dowodzenia¹². W 1992 roku powstała kaplica św. Agnieszki mająca podstawowe wyposażenie liturgiczne: drewniany ołtarz, tabernakulum, ambonkę, obraz św. Agnieszki oraz ryngraf Matki Bożej Częstochowskiej. Na bocznych ścianach umieszczono drogę krzyżową w formie piętnastu obrazków. Na wyposażeniu tej kaplicy były podstawowe paramenty liturgiczne: kielich z pateną, mała puszka na komuni-kanty, mszaliki, ampułki, jeden ornat¹³ oraz stula dwustronna (fioletowo-biała).

Druga kaplica nosząca wezwanie Matki Bożej Królowej Pokoju została oddana do użytku i poświęcona 9 lipca 1995 roku. Miała ona takie samo wyposażenie jak kaplica św. Agnieszki, z tą tylko różnicą, że na ścianie prezbiterium znajdował się sam ryngraf Matki Bożej Częstochowskiej.

Parę miesięcy wcześniej, bo 7 kwietnia 1995 roku, po licznych zabiegach i staraniach ks. płk. Stanisława Obszyńskiego, pełniącego wtedy służbę na Wzgórzach Golan, została oddana do użytku i poświęcona przez biskupa polowego Sławoja Leszka Głódzia kaplica w Camp Ziouani. Kaplica ta nosiła wezwanie Matki Bożej Królowej Polski – Hetmanki Żołnierza Polskiego. Inwentarz tej kaplicy obejmował 83 pozycje, co świadczy o jej dobrym liturgicznym wyposażeniu. Miała ona na stanie kopię obrazu Matki Bożej Hetmanki Żołnierza Polskiego, który został подарowany dla tej kaplicy przez o. dr. Jana Golonkę, kapelana wojskowego, paulina z Jasnej Góry.

Istnienie kaplic w miejscach przebywania większych skupisk żołnierzy na misjach jest standardem w armiach państw należących do NATO czy też uczestniczących w misjach z mandatu ONZ bądź Unii Europejskiej. Służą one różnym denominacjom chrześcijańskim. Ponieważ zdecydowana większość polskich żołnierzy przynależy do Kościoła katolickiego i identyfikuje się z tym Kościołem, kaplice powstałe na misjach mają charakter katolicki¹⁴. Należy jednak podkreślić, że – jeżeli jest taka potrzeba – mogą być wykorzystywane jako miejsce liturgii i modlitwy żołnierzy innych wyznań.

12 Zob. Z. Kępa, *Duszpasterstwo żołnierzy...*, dz. cyt., s. 114–118.

13 Do liturgii w ciągu roku potrzebne są przynajmniej trzy ornaty: w kolorze białym, zielonym i fioletowym.

14 Na temat kaplic powstałych na misjach można przeczytać w relacjach zamieszczanych na portalu www.ordynariat.wp.mil.pl oraz w dwutygodniku Ordynariatu Polowego „Nasza Służba” – zob. między innymi: ks. mjr TP, rch, *Poświęcenie kaplicy w bazie wojskowej EUFOR w Kinszasie*, „Nasza Służba” 15 (2006) nr 17 (323), s. 8–9; ks. mjr A. Piersiak, *Polscy żołnierze w Libanie zbudowali kaplicę*, „Nasza Służba” 18 (2009) nr 12 (383), s. 14; K. Stępkowski, *Afganistan. Otwarcie kaplicy w bazie Ghazni*, „Nasza Służba” 20 (2011) nr 1 (415), s. 12–13; K. Stępkowski, *Nowe kaplice w polskich kontyngentach*, „Nasza Służba” 26 (2017) nr 15 (559), s. 10.

4. W rytmie uroczystości i świąt kościelnych oraz państwowych

Publikacja *Siła ducha... Kapelani Wojska Polskiego w służbie pokoju, bezpieczeństwa i wolności narodów* uwidacznia, że rytm duszpasterstwu wojskowemu na misjach nadają uroczystości i święta kościelne oraz państwowe.

Jak już wspomniałem w artykule *Duszpasterstwo Polskiego Kontyngentu Wojskowego UNDOF Syria*, „[...] powtarzalność świąt, ich następstwo i rytm, daje poczucie stabilności i uporządkowania wydarzeń. Wspomnienia budzą pozytywne emocje i pomagają w pokonywaniu rutyny i nudy. Dla żołnierzy zaangażowanych religijnie kolejne obchody świąt to okazja do pogłębienia swojej religijności”¹⁵.

Kapelani poprzez oprawę liturgiczną, wystrój kaplicy, dobór modlitw, treść kazań nadawali religijnym wydarzeniom akcenty wojskowe, wpatali symbolikę misyjną oraz elementy kultury ludów, wśród których pełnili służbę.

Rok kościelny rozpoczyna się Adwentem. Kapelani organizowali w tym czasie rekolekcje¹⁶. Prowadzili je zazwyczaj sami bądź gdy było to możliwe, zapraszali polskich duchownych, którzy pracowali duszpastersko w kraju misji lub też przyjeżdżali z Polski. Ćwiczenia duchowe kończyły się spowiedzią i mszą świętą na zakończenie.

Przed Bożym Narodzeniem wybrane misje wojskowe odwiedzali prezydent RP, premier, minister obrony narodowej. Często w tych wizytach świątecznych brali udział biskupi polowi¹⁷.

Wiele pozytywnych emocji budziła Wigilia organizowana w miejscach pobytu polskich żołnierzy. Zachowywano polską tradycję polegającą na śpiewie kolęd, odczytaniu fragmentu Ewangelii o Bożym Narodzeniu, modlitwie za obecnych, nieobecnych, poległych i zmarłych, życzeniach wspólnych i indywidualnych oraz łamaniu się opłatkiem. Potem odbywała się wieczerza wigilijna, podczas której spożywano tradycyjne wigilijne potrawy¹⁸. Księża kapelani w nocy z 24 na 25 grudnia celebrowali msze święte zwane pasterkami z udziałem żołnierzy i pracowników wojska. Były one okazją do duchowej łączności z rodzinami pozostałymi w kraju. W katedrze polowej podczas pasterki biskupi polowi

15 Z. Kępa, *Duszpasterstwo Polskiego Kontyngentu...*, dz. cyt., s. 119.

16 Zob. między innymi: P.M., *Rekolekcje w Karbali*, „Nasza Służba” 12 (2003) nr 22 (262), s. 14; xtmk, *Rekolekcje adwentowe w PKW Rumunia*, „Nasza Służba” 26 (2017) nr 22 (566), s. 5.

17 Zob. między innymi: Z. Kępa, *Minister Bogdan Klich i biskup Tadeusz Płowski z wizytą w Afganistanie*, „Nasza Służba” 17 (2008) nr 1 (351), s. 5–6; K. Makowiecka-Fijolek, *Wizyta przedświąteczna w Republice Kosowa*, „Nasza Służba” 25 (2016) nr 22 (545), s. 5; K. Stępkowski, *Prezydent odwiedził żołnierzy PKW EU SOPHIA*, <https://ordynariat.wp.mil.pl/pl/articleswiadomosci-grudzien-2019-5/2019-12-20e-prezydent-odwiedzi-zonierzy-pkw-eu-sophia/> (31.12.2019).

18 Między innymi: Z. Kępa, *Duszpasterstwo Polskiego Kontyngentu...*, dz. cyt., s. 120.

modlili się wraz z wiernymi za pełniących służbę na misjach. W latach 2004–2012 przed pasterką w katedrze polowej organizowano wideokonferencję, podczas której biskupi polowi wraz z dowódcami pozdrawiali żołnierzy zgromadzonych w kaplicach na misjach i składali im życzenia¹⁹. Dowódcy poszczególnych PKW wraz z księżmi kapelanami mieli możliwość podzielić się swoimi przeżyciami świątecznymi i odwzajemnić życzenia²⁰. Dużym przeżyciem dla żołnierzy pełniących służbę na Wzgórzach Golan było uczestnictwo w pasterce w bazylice Zwiastowania Pańskiego w Nazarecie w 2004 roku²¹. Jeżeli było to możliwe ze względu na odległość i warunki bezpieczeństwa, kapelani wraz z dowódcami odwiedzali posterunki znajdujące się poza główną bazą, aby złożyć życzenia i połamać się opłatkiem.

Po świętach Bożego Narodzenia księża kapelani odwiedzali z wizytą duszpasterską kwatery żołnierskie oraz miejsca pełnienia przez nich służby, niekiedy (jak w Kambodży i Afganistanie) znajdujące się w dużej odległości od głównej bazy.

W Wielkim Poście, podobnie jak w Adwencie, kapelani organizowali na misjach rekolekcje, które były przygotowaniem do Wielkanocy. Były one okazją do podjęcia pracy nad sobą, walki ze swoimi słabościami i nałogami oraz do podejmowania dzieł charytatywnych.

Co roku przed Wielkanocą wysokiej rangi delegacja wojskowa z ministrem obrony narodowej oraz biskupami polowymi bądź przedstawicielami duszpasterstw wojskowych (katolickiego, prawosławnego i ewangelickiego) odwiedzała jedną wybraną misję wojskową, by spotkać się z żołnierzami oraz złożyć życzenia wielkanocne²².

Pragnienie, by święta spędzić w podobny sposób jak w domu, było z pewnością jedną z przyczyn zachowania zwyczaju święcenia pokarmów na stół wielkanocy w Wielką Sobotę. Żołnierze wykazywali się wielką pomysłowością,

19 Między innymi: E. Szmigielska-Jeziarska, *Pasterka w Katedrze Polowej WP... A my do Bełtlejem...*, „Nasza Służba” 13 (2004) nr 1 (263), s. 6.

20 Zob. rch, *Telekonferencja z polskim dowódcą w Iraku*, „Nasza Służba” 14 (2005) nr 19 (303), s. 9; K. Stępkowski, *Bóg troszczy się o każdego z nas*. Warszawa: satelitarny telemost połączył żołnierzy w Afganistanie i wiernych w Katedrze Polowej WP, „Nasza Służba” 21 (2012) nr 22 (457), s. 6.

21 Zob. Z. Kępa, *Duszpasterstwo Polskiego Kontyngentu...*, dz. cyt., s. 120.

22 Zob. między innymi: AM, *Wizyta duszpasterska w UNDOF i UNIFIL. Życzenia przywiezione z Polski*, „Nasza Służba” 7 (1998) nr 9 (139), s. 8–9; M. Biernacki, *Irak – wizyta w Al Kut i Babilonie*, „Nasza Służba” 13 (2004) nr 6 (268), s. 4; R. Chromiński, *Biskup Polowy odwiedził żołnierzy w Iraku. Wielkanoc na misjach*, „Nasza Służba” 16 (2007) nr 8 (336), s. 12; Bośnia i Hercegowina: *przedświąteczna wizyta prezydenta RP Andrzeja Dudy w PKW EUFOR*, <https://ordynariat.wp.mil.pl/pl/articleswiadomosci-kwiecien-2019-r-j/2019-04-154-bosnia-i-hercegowina-przedswiateczna-wizyta-prezydenta-rp-andrzeja-dudy-w-pkw-eufor/> (31.12.2019).

używając jako koszyka na tak zwaną święconkę hełmu przyozdobionego gałązkami miejscowych krzewów.

Świętowanie Wielkanocy, tam gdzie przebywał kapelan, rozpoczynało się mszą świętą rezurekcyjną. Dokładano starań, aby procesja miała godną wydźrżenia oprawę. Ksiądz major Marek Major relacjonował w 1997 roku ze Wzgórz Golan:

Rano o godzinie ósmej z udziałem żołnierzy z CampZiouani, jak również sporej grupy przybyłych ze strefy odprawiłem uroczystą Mszę św. rezurekcyjną, którą poprzedziła tradycyjna, trzykrotna procesja wokół świątyni. Były poczty sztandarowe ze wszystkich trzech kompanii oraz kompania honorowa i w ten sposób mogliśmy sformułować procesję²³.

Specyfika służby na misjach, jakże różna w Kosowie, w Iraku czy w Afganistanie, odciskała swoje piętno na organizacji procesji Bożego Ciała podczas uroczystości Najświętszego Ciała i Krwi Pańskiej. W wielu miejscach żołnierze przygotowywali cztery ołtarze, podobnie jak w kraju. Pomysłowość żołnierska potrafiła z kawałka wojskowego płótna i czterech drewnianych tyczek wykonać baldachim używany podczas procesji²⁴.

W kalendarzu obchodów świąt ważne miejsce zajmuje uroczystość Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski, obchodzona 3 maja. W tym także dniu przypada rocznica uchwalenia Konstytucji 3 maja. Oprócz okolicznościowych apeli w programie obchodów była zawsze msza święta celebrowana przez kapelana, który wygłaszał patriotyczne kazanie. W krajach, gdzie liczne są środowiska polonijne, na takie msze święte zapraszano także rodaków. Żołnierze uczestniczyli również w uroczystościach organizowanych przez Polskę²⁵.

23 Z. Kępa, *Duszpasterstwo Polskiego Kontyngentu...*, dz. cyt., s. 122. Na temat obchodów Wielkanocy w innych misjach zob. między innymi: R. Fałek, *Wielkanoc na misjach. Kosovo*, „Nasza Służba” 18 (2009) nr 8 (379), s. 10; J. Barciński, *Wielkanoc na misjach*, „Nasza Służba” 20 (2011) nr 8 (422), s. 5; K. Stępkowski, *Święta Wielkanocne w kraju i na misjach pokojowych*, „Nasza Służba” 23 (2014) nr 8 (487), s. 4; kpt. D. Guzenda, ks. por. M. Kalinowski, *Święta Wielkanocne polskich żołnierzy na misjach*, „Nasza Służba” 25 (2016) nr 7 (530), s. 5.

24 Taki baldachim wykonano między innymi w PKW Liban w czerwcu 2006 roku, kiedy posługę kapelana pełnił ks. kmrdr ppor. Zbigniew Recko. Zob. Z. Kępa, *Duszpasterstwo Polskiego Kontyngentu...*, dz. cyt., s. 142.

25 Zob. między innymi: W. Kozicki, *Zadania kapelana wojskowego podczas misji zagranicznych w oparciu o doświadczenia ze służby pełnionej w PKW KFOR w Kosowie*, w: *Sila ducha...*, dz. cyt., s. 180–181.

Innym dniem, w którym zbiegają się uroczystości religijne i państwowe, jest 15 sierpnia: uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i Święto Wojska Polskiego obchodzone w rocznicę zwycięskiej bitwy w 1920 roku. Jednym z przykładów obchodów tego święta jest relacja z obchodów Święta Wojska Polskiego 15 sierpnia 2019 roku przez polskich żołnierzy w Kosowie:

W tym dniu na terenie bazy Novo Selo żołnierze XL zmiany Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Kosowie uczestniczyli we Mszy Świętej celebrowanej przez księdza kapelana ppor. Łukasza Siedleckiego. Msza odprowadzana była w intencji Ojczyzny i żołnierzy poległych na polu chwały. Na placu apelowym zaś o godzinie 16.30 odbyła się uroczysta zbiórka żołnierzy PKW²⁶.

Uroczystość Wszystkich Świętych, obchodzona co roku 1 listopada, dla kapelanów na misjach była okazją do modlitwy za poległych i zmarłych żołnierzy. Jednym z pierwszych śladów takiej praktyki jest informacja st. sierż. sztab. Edmunda Postołowicza zamieszczona w „Naszej Służbie” o mszy świętej sprawowanej 1 listopada 1992 roku przez ks. Kazimierza Kružela, kapelana ze Wzgórz Golan, w intencji żołnierzy poległych podczas II wojny światowej i tych, którzy zginęli podczas pełnienia misji pokojowej, oraz zmarłych z ich rodzin²⁷.

O tym, że tradycja modlitwy w tym dniu jest na trwale wpisana w wydarzenia duszpasterskie na misjach, świadczy relacja z uroczystości 1 listopada 2019 roku zamieszczona na portalu Ordynariatu Polowego, informująca, że w tym dniu „w bazie BAF Bagram żołnierze i pracownicy X zmiany PKW Afganistan RSM uczcili pamięć rodaków, którzy oddali swoje życie na afgańskiej ziemi odchodząc na wieczną wartość²⁸. Żołnierze i pracownicy RON wzięli udział w uroczystej mszy świętej sprawowanej w intencji zmarłych z rodzin żołnierzy oraz żołnierzy i pracowników, którzy polegli w Afganistanie.

Należy też wspomnieć o obchodach Święta Niepodległości obchodzonych 11 listopada. Sposób obchodów zależy od rodzaju misji, aktualnych wydarzeń i obecności kapelana. Tam gdzie było to możliwe, zapraszano przedstawicieli polskiej ambasady w danym państwie, Polonię czy nawet Polaków aktualnie przebywających z jakiejś okazji w kraju misji. Ksiądz podpułkownik Józef Michalik

26 Por. P. Raczkowski, *Święto Wojska Polskiego w PKW Kosowo*, <https://ordynariat.wp.mil.pl/pl/articleswiadomosci-sierpien-2019-o/2019-08-15u-swieto-wojska-polskiego-w-pkw-kosowo/> (31.12.2019).

27 E. Postołowicz, *Modlitwa za kolegów*, „Nasza Służba” 2 (1993) nr 3 (23), s. 5.

28 R. Osiński, *Afganistan: Uroczystość Wszystkich Świętych w Bagram*, <https://ordynariat.wp.mil.pl/pl/articleswiadomosci-listopad-2019-l/2019-11-01y-afganistan-uuroczystosc-wszystkich-swietych-w-bagram/> (4.01.2020).

w sprawozdaniu z działalności duszpasterskiej poinformował, że 10 listopada 2007 roku na Wzgórzach Golan w pierwszej kompanii po stronie syryjskiej uroczystości rozpoczęły się mszą świętą celebrowaną przez przedstawiciela Nuncjatury Apostolskiej w Damaszku ks. prał. Andrzeja Józwowicza. Na uroczystościach byli obecni oprócz wojska przedstawiciele Polonii oraz studentów studiujących w Damaszku²⁹.

Inny charakter, bo wewnętrzny, miała msza święta celebrowana w Iraku w bazie At-Taji 10 listopada 2019 roku z okazji 101. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Kapitan Piotr Spólny w relacji zamieszczonej na portalu <https://ordynariat.wp.mil.pl> informował, że „Udziałem w Mszy świętej żołnierze kontyngentu zainicjowali 101 obchody odzyskania niepodległości przez naszą ojczyznę. W trakcie Mszy świętej ksiądz kapelan wygłosił homilię nawiązującą do tej ważnej dla każdego Polaka rocznicy”³⁰.

Komandor podporucznik Krzysztof Casta zwięźle opisał podobne uroczystości w 2019 roku w PKW SOPHIA na Sycylii: „W niedzielę 10 listopada 2019 w kościele św. Antoniego w Katanii miała miejsce Msza Św. w intencji Ojczyzny, w której udział wzięli żołnierze oraz tutejsza Polonia. Mszy Św. przewodniczył kapelan zamiany ks. ppor. Mariusz Gawłowski”³¹.

4. Troska o formację etyczną w duchu poszanowania praw człowieka

Obowiązki kapelanów na misjach nie wyczerpują się na działalności liturgicznej. Ważną odgrywaną przez nich rolę jest formacja etyczna żołnierzy w duchu poszanowania praw człowieka.

Temu zagadnieniu dużo uwagi poświęcił biskup polowy Tadeusz Płoski w swej pracy habilitacyjnej zatytułowanej *Duszpasterstwo w Wojsku Polskim. Studium prawne z uwzględnieniem praw człowieka i prawa humanitarnego*³². Rozdział V tej pracy nosi tytuł *Posługa duszpasterska kapelanów z perspektywy międzynarodowego prawa humanitarnego*³³.

29 Zob. Z. Kępa, *Duszpasterstwo Polskiego Kontyngentu...*, dz. cyt., s. 127.

30 P. Spólny, *PKW IRAK: Msza święta w intencji Ojczyzny*, <https://ordynariat.wp.mil.pl/pl/articleswiadomosci-listopad-2019-l/2019-11-10z-pkw-irak-msza-swieta-w-intencji-ojczyzny/> (4.01.2020).

31 K. Casta, *Święto Niepodległości w PKW SOPHIA*, <https://ordynariat.wp.mil.pl/pl/articleswiadomosci-listopad-2019-l/2019-11-11e-swieto-niepodlegosci-w-pkw-sophia/> (4.01.2020).

32 T. Płoski, *Duszpasterstwo w Wojsku Polskim. Studium prawne z uwzględnieniem praw człowieka i prawa humanitarnego*, Olsztyn 2006.

33 T. Płoski, *Duszpasterstwo w Wojsku Polskim*, dz. cyt., s. 203–258.

Tematyka spotkań z żołnierzami uzależniona była od uczestników, ich potrzeb etyczno-duchowych, rodzaju pełnionej misji, aktualnych wydarzeń i innych czynników.

W okresie istnienia zasadniczej służby wojskowej, a więc do 2008 roku, kapelani na misjach wkładali wiele wysiłku w organizację spotkań formacyjnych³⁴. W Afganistanie kapelan na codziennych spotkaniach odprawy sztabowej w gronie polskich i amerykańskich oficerów przygotowywał i prezentował tak zwaną myśl dnia. Była to okazja do budzenia wrażliwości etycznej na różne aspekty żołnierskiej służby³⁵.

Kapelani byli powiernikami różnych problemów i dylematów przeżywanych przez żołnierzy, dotyczących zarówno spraw natury religijnej, jak też osobistych czy nawet psychicznych. Takie wydarzenia nie są ewidencjonowane i raportowane. O tym, że był to ważny aspekt pracy kapelana, świadczy wspomniane już pismo płk. Bieńka, który w lipcu 1991 roku pisał do biskupa polowego Sławoja Leszka Głódzia, że ks. kapelan Marek Major udostępnia swój czas do rozmów indywidualnych.

5. Kapelan pomocą w przeżywaniu sytuacji granicznych

Jakaś część żołnierzy na misjach przeżywa sytuacje określane w filozofii mianem sytuacji granicznych³⁶. Należą do nich doświadczenie cierpienia, śmierci, winy, walki.

Jedną z najtrudniejszych sytuacji jest śmierć kolegów żołnierzy. Ksiądz pułkownik Zbigniew Rećko w książce *Bóg okazał nam wielkie miłosierdzie* opisał ceremonię poświęconą wspomnieniu kpt. Darriona Hicksa, amerykańskiego sapera, który zmarł w wyniku obrażeń poniesionych w następstwie wybuchu miny-pułapki³⁷. Śmierć na misjach dosięgła także polskich żołnierzy. W bazie Ghazni w Dniu Weterana, 29 maja 2012 roku, ten kapłan poświęcił ścianę pamięci ofiarowaną poległym polskim żołnierzom. Kapelan umieścił na niej 37 fotografii poległych żołnierzy, z imionami i nazwiskami poległych, ich wiekiem, z nazwą

34 Zob. Z. Kępa, *Duszpasterstwo Polskiego Kontyngentu...*, dz. cyt., s. 130–131.

35 Ksiądz pułkownik Zbigniew Rećko opisał jedno z takich spotkań sztabowych w Afganistanie 21 sierpnia 2012 roku, podczas którego zwrócił uwagę na konieczność troski o właściwy strój i wygląd. Zob. Z. Rećko, *Bóg okazał nam wielkie miłosierdzie. Pamiętnik kapelana XI zmiany PKW Afganistan*, Warszawa 2018, s. 129–131.

36 Termin „sytuacja graniczna” wprowadził filozof Karl Jaspers. Zob. między innymi: D. Kolasa, *Sytuacje możliwe a sytuacje graniczne w filozofii Jaspersa*, „Studia z Historii Filozofii” 1 (2010), s. 135–145, <https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/1436/100%2C-Kolasa.pdf?sequence=1> (4.01.2020).

37 Z. Rećko, *Bóg okazał nam...*, dz. cyt., s. 104–105.

jednostki, w której służyli³⁸. W książce *Siła ducha...* umieszczono fotografię przedstawiającą upamiętnienie polskich żołnierzy poległych w Afganistanie, znajdujące się w kaplicy w Bagram, przed którym zatrzymał się i modlił prezydent RP Andrzej Duda podczas wizyty z okazji Wielkanocy 26 marca 2018 roku. W samym Afganistanie zginęło 44 żołnierzy, poszkodowanych zaś zostało 869 żołnierzy i pracowników wojska, z czego 361 rannych.

Zadaniami kapelana w sytuacji, kiedy zginął żołnierz, były organizacja uroczystości pożegnania żołnierza w bazie, organizacja mszy świętej żałobnej oraz poinformowanie biskupa polowego, aby w kraju duszpasterstwo wojskowe mogło włączyć się w uroczystości pogrzebowe³⁹. Do sytuacji granicznych należy także zmaganie się z cierpieniem wynikłym z urazów po bitwach, wybuchach min-pułapek, wypadkach samochodowych czy z chorób. Kapelani poświęcali wiele czasu na odwiedziny żołnierzy przebywających w szpitalach i ambulatoriach.

Oprócz wspomnianych wyżej sytuacji granicznych istnieją inne, które obciążają psychikę żołnierza i utrudniają jego służbę. Ksiądz pułkownik Piotr Kowalczyk w artykule *Przygotowanie księży kapelanów do służby duszpasterskiej w operacjach wojskowych poza granicami państwa* wylicza między innymi takie obowiązki duszpasterza jak:

[...] 6) udzielanie wsparcia duchowego przez stałą obecność kapelana wśród żołnierzy i kontakt z nimi; [...] 8) udzielanie żołnierzom wsparcia moralnego oraz pomocy duchowej w sprawach osobistych i rodzinnych; 9) udzielanie pomocy w rozpoznawaniu symptomów stresu i zrozumienia jego przyczyn natury duchowej oraz udzielania wsparcia i otuchy; [...] 13) wspieranie powracających do wykonywania obowiązków służbowych oraz nowo przybyłych żołnierzy w zakresie adaptacji i dalszej służby w PKW⁴⁰.

Zakończenie

Trzydziestoletni (1991–2021) okres służby księży kapelanów Ordynariatu Polowego na misjach poza granicami państwa pozwala na dokonanie pogłębionych analiz różnych aspektów ich działalności i przydatności dla Wojska Polskiego. Duszpasterstwo wojskowe zebrало bogate doświadczenie posługi na różnego rodzaju misjach: pokojowych, rozjemczych, stabilizacyjnych i bojowych. Ważnym

38 Zob. Z. Rećko, *Bóg okazał nam...*, dz. cyt., s. 52–53.

39 W książce *Siła ducha...*, dz. cyt., s. 203–220 zamieszczono wybór kazań biskupów polowych: abp. Sławoja Leszka Głódzia, bp. Tadeusza Płoskiego i bp. Józefa Guzdkę wygłoszonych podczas uroczystości pogrzebowych żołnierzy poległych na misjach.

40 P. Kowalczyk, *Przygotowanie księży kapelanów do służby duszpasterskiej w operacjach wojskowych poza granicami państwa*, w: *Siła ducha...*, dz. cyt., s. 246.

centrum życia religijnego na misjach jest kaplica. Rytm życia liturgicznego wyznaczają uroczystości i święta kościelne, a także święta państwowe. Kapelani odgrywają ważną rolę w kształceniu wrażliwości etycznej żołnierzy, ucząc ich poszanowania praw człowieka. Ważnym wymiarem ich posługi jest towarzyszenie żołnierzom w ich codziennej służbie, a zwłaszcza w przeżywaniu tak zwanych sytuacji granicznych. Nie do przecenienia jest także ich pomoc w osobistych dylematach, rozterkach i trudnościach natury duchowej.

Konferencja zorganizowana 28 marca 2019 roku w Warszawie zatytułowana „Kapelani Wojska Polskiego w służbie pokoju bezpieczeństwa i wolności narodów” oraz będąca pokłosiem tej konferencji książka *Siła ducha... Kapelani Wojska Polskiego w służbie pokoju, bezpieczeństwa i wolności narodów* przynoszą materiał empiryczny do dalszych badań i analiz. Działalność Wojska Polskiego i przede wszystkim Ordynariatu Polowego potrzebuje rzetelnych opracowań, które odsłonią nowe aspekty rzeczywistości misyjnej, domagające się nowego podejścia duszpasterskiego, innych sposobów i metod pracy.

Bibliografia

- Ciechanowski G., *Polskie kontyngenty wojskowe w operacjach pokojowych 1990–1999*, Toruń 2010.
- Ciechanowski G., *Żołnierze polscy w misjach i operacjach pokojowych poza granicami kraju w latach 1953–1989*, Toruń 2009.
- Głódź S.L., *Duszpasterstwo wojskowe w misjach pokojowych*, w: *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, red. J. Ziólek i in., Lublin 2004, s. 17–54.
- Kępa Z., *Ordynariat Polowy. Nasze dziedzictwo*, Warszawa 2019.
- Płoski T., *Duszpasterstwo w Wojsku Polskim. Studium prawne z uwzględnieniem praw człowieka i prawa humanitarnego*, Olsztyn 2006.
- Puchalska J., *Bezpieczne ślady. Pierwszy polski ksiądz na Wzgórzach Golan*, Warszawa 2015.
- Rećko Z., *Bóg okazał nam wielkie miłosierdzie. Pamiętnik kapelana XI zmiany PKW Afganistan*, Warszawa 2018.
- Siła ducha... Kapelani Wojska Polskiego w służbie pokoju, bezpieczeństwa i wolności narodów*, red. J. Figurski, Z. Kępa, J. Niepsuj, Warszawa 2019.